

Adam Solak

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

[solak.adamo@gmail.com]

**Marek Michalak, *Order Uśmiechu – wspólny świat dzieci i dorosłych*
Międzynarodowa Kapituła Orderu Uśmiechu, Warszawa 2020**

W moim domu i w sercu zagościł Janusz Korczak, którego dorostemu często trudno zrozumieć, gdyż próbuje to zrobić tylko przez symboliczne okulary świata dorosłych.

(Marek Michalak)

Na rynku wydawniczym pojawiają się książki z zakresu dydaktyki i pedagogiki dziecka, dzieciństwa oraz dorosłości; książki, które dają tylko teoretyczną wiedzę o dziecku i dorosłym, wiedzę, która zamyka się w sztywnej parametryzacji. Nie chcę tutaj wchodzić w dyskurs ich wartościowania, ale w pytania o sens i celowość. Albert Einstein, uczony i wirtuoz najwyższej klasy, uważał, że są dwa kryteria prawdziwości naukowej teorii – jej empiryczne potwierdzenie i jej wewnętrzne piękno. Empiria i piękno są symptomem prawdziwości.

I oto do rąk Czytelników trafiła książka Marka Michalaka *Order Uśmiechu – wspólny świat dzieci i dorosłych*, publikacja, której konceptualizacja zawarta jest w empirii historyczności Orderu Uśmiechu i możliwym pięknie w relacji wzajemnego obdarowywania się na płaszczyźnie dziecko – dorosły.

Dziedzictwo Janusza Korczaka stanowiące jądro „instytucji”, jaką jest Order Uśmiechu, bez wątpienia stanowi źródło mądrości, które powinno rozpościerać się u podłoża nie tylko ładu społecznego, ubogacania tożsamości osobowościowej dziecka i dorosłego, ale jest doskonałym imperatywem dającym nowe impulsy dla „nowych czasów” w kategorii „nowego wychowania” czy też samowychowania. W pełni popieram słowa Barbary Smolińskiej-Theiss z przedmowy recenzowanej publikacji, że „książka dra Marka Michalaka, mówi o dawaniu, o darach, obdarowywaniu.

Tym razem na planie pierwszym staje pytanie nie o to, co dorośli dają lub powinni dać dzieciom, ale o to, czym dzieci obdarowują wyjątkowych, nadzwyczajnych dorosłych. Takim dziecięcym darem jest Order Uśmiechu – fenomen pedagogiczny, wyjątkowe działanie i oryginalna instytucja w skali polskiej i międzynarodowej. Order Uśmiechu sprawia, że dzieci i dorośli spotykają się we wspólnej korczakowskiej przestrzeni, we wspólnym świecie dzieciństwa wychylonego w stronę dorosłości i dorosłości, która nie zatracą wektora dzieciństwa. Jest to otwarta przestrzeń”.

Wczytawszy się w recenzowaną publikację, mogę stwierdzić, że mamy w każdej z jej siedmiu rozdziałów do czynienia z intelektualną, akademicką, opatrzoną precyzyjnie naukową obiektywną uczciwością i doświadczeniem Autora –Rzecznika Praw Dziecka dwóch kadencji (2008–2018), człowieka łączącego bycie ojcem, wychowawcą i nauczycielem akademickim, Kanclerzem Międzynarodowej Kapituły Orderu Uśmiechu oraz kierującym międzynarodowym ruchem korczakowskim jako Przewodniczącą Międzynarodowego Stowarzyszenia im. Janusza Korczaka.

Książka napisana jest w duchu twórczej innowacyjności, nie tylko pozwala zdobyć nową wiedzę o relacji dziecko – dorosły w konstelacji Orderu Uśmiechu, ale dotychczasową uporządkować i scalić, by powstawały nowe dzieła naukowe i praktyczne inicjatywy ubogacające nie tylko świat nauki, ale zagospodarowujące praktyczną przestrzeń życia w harmonii jedności dziecka i dorosłego. Można stwierdzić, że racjonalność i mądrość publikacji nie tylko ocala od zapomnienia myśl Korczaka, dzieła Kawalerów Orderu Uśmiechu, ale pozwala ocalić od zagubienia się dzisiejszemu dorosłemu w coraz to bardziej złożonym byciu dzieckiem we współczesnym świecie. Rodzicowi, uczniowi i nauczycielowi.

Przez zawartość poszczególnych rozdziałów czytelnik publikacji zrozumie, że ma do czynienia z integralnością empirii życia i nauką docieklivością, które pokazują prawdę o relacyjności dziecko – dorosły. Poszczególne rozdziały pozwalają czytelnikowi na zgłębienie relacji i więzi w różnorodnych odniesieniach – osobistych, zawodowych, społecznych, instytucjonalnych. Odczytując myśl Korczaka, Kawalerów Orderu Uśmiechu, ma się przeświadczenie, że właściwe relacje dziecko – dorosły, dorosły – dziecko nie posiadają asymetrii oddziaływań, ale symetryczność wzajemności. To co „stare” (historyczne) w czasie współczesnych, globalizacyjnych „przemian” nie musi być w zapomnieniu, ale może jawić się jako „nowe” w kategorii naukowo-praktycznego odczytania tej myśli. Ma to w analizowanej publikacji zasadnicze znaczenie, dzięki czemu przestrzeń relacyjności posiada swój dynamizm piękna i nie musi zanudzać, wymaga trudu, dając nowe impulsy do osobowościowo-społecznego doskonalenia się. Bez cienia wątpliwości stwierdzam, że każdy rozdział w recenzowanej publikacji posiada swoją mądrość, a nie tylko kompilacyjną wiedzę. Mądrość ta jest gwarantem ładu i twórczej relacji dziecko – dorosły; a co za tym idzie, prowadzi do ładu społeczeństwa demokratycznego.

Publikacja opatrzona polami poznawczymi w precyzyjnym ujęciu ukazuje, jak droga, jaką jest relacja między światem dziecka a światem dorosłego, permanentnie domaga się ubogacania.

Łączy również ta książka zalety interesującej poznawczo i poprawnej metodologicznie publikacji naukowej, jak również nośnika o charakterze aplikacyjnym.

Order Uśmiechu – wspólny świat dzieci i dorosłych posiada niewątpliwie walory teoriopoznawcze i wnosi cenny wkład do pedagogiki, socjologii, psychologii oraz innych nauk. Nie tylko obliguje czytelnika do spojrzenia na powyższe kwestie okiem analitycznego teoretyka, ale również wskazuje pola aktualnych zastosowań i dalszych badań naukowych czy konferencji.

Książka napisana jest dobrym językiem, opiera się na solidnej wiedzy Autora. Szata graficzna, struktura, łącznie z indeksem osobowym, stanowi (wcale nie dodatkową) jej wartość. Powinna być zarekomendowana szerokim rzeszom czytelnikom czy też instytucjom, którym w prawdzie czynu, a nie tylko „pustosłowiu” zależy na dojrzałej i mądrej relacji dziecko – dorośli. Sięgnąć po nią powinni nie tylko nauczyciele akademicy, szkół różnych szczebli i profili, lecz także rodzice i wychowawcy oraz osoby aktualnie odpowiedzialne w dykasteriach ministerialnych za edukację i wychowanie.

Pragnę przeto Panu dr. Markowi Michalakowi nie tylko pogratulować tegoż dzieła, ale życzyć dalszych tego rodzaju inwencji na rzecz mądrej edukacji i twórczego wychowania.

Iwona Klonowska *, Krzysztof Sawicki **

* Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie [iwonaklonowska76@interia.pl]

** Uniwersytetu w Białymstoku [k.sawicki@uwb.edu.pl]

A. Chmielewska, A. Janus-Dębska, G. Rybicka
***Zawód kuratora sądowego w Polsce: praca, misja, pasja, przygoda? Rozważania
o stanie obecnym i przyszłości kurateli sądowej w Polsce na podstawie wyników
badań własnych***

Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok

Kuratorzy sądowi to szczególna grupa zawodowa. Z jednej strony to osoby realizujące określony w orzeczeniach sądowych nadzór nad nieletnimi czy wykonywaniem władzy rodzicielskiej. Z drugiej (zgodnie z aktami normatywnymi) to służba. Pod tym terminem kryją się nie tylko (zgodnie ze znaczeniem słownikowym) pracownicy określonej instytucji ale także wykonywanie z poświęceniem określonych działań. Autorki książki „Zawód kuratora sądowego w Polsce: praca, misja, pasja, przygoda? Rozważania o stanie obecnym i przyszłości kurateli sądowej w Polsce na podstawie wyników badań własnych” wpisały się znakomicie w to dualne znaczenie terminu. To widać choćby w tytule, zgodnie z którym służba kuratorska jest nie tylko pracą, ale także misją, pasją a nawet przygodą.

Recenzowana książka to innowacyjne spojrzenie na zawód kuratora wraz z jego wszystkimi blaskami i cieniami, ale także (co szczególnie ważne) z poczuciem misji jaka towarzyszy osobom go wykonującym. Autorki to osoby które z racji swojej aktywności zawodowej wspomniane blaski i cienie pracy kuratorów znają znakomicie umożliwiając im spojrzenie łączące wiedzę i doświadczenie praktyków oraz akademickie kryteria dotyczące planowania i realizacji projektu badawczego a także analizy zebranego materiału empirycznego.

Recenzowana praca to niezwykle interesujące opracowanie o czym świadczy jego interdyscyplinarny i wielowymiarowy charakter oraz aktualność poruszanej

problematyki. To szerokie ujęcie rozumiane jako refleksja nad pomocą osobom wobec których orzeczono nadzór sądowy. Autorki oscylują w niej umiejętnie pomiędzy formalnymi wymogami wykonywanej profesji a ludzkim, rozumiejącym spojrzeniem na codzienne wykonywanie obowiązków, w czym niewątpliwie pomocna była własna, wyzbyta subiektywizmu perspektywa, kształtowana przez wieloletnie doświadczenie zawodowe. Co istotne, nadały mu coraz bardziej obecny w dyskusji nad postrzeganiem kary wątek poszukiwania nowych rozwiązań o charakterze depenalizacyjnym. Zgodnie z tą perspektywą stwierdzają, że „Tym, co jest wspólne dla wielu krajów w dziedzinie reformowania polityki karnej, jest zmiana modelu działania organów probacyjnych w celu zwiększenia ich skuteczności, poprawy wizerunku w odbiorze społecznym oraz uwiarygodnienia kar i środków nieizolacyjnych” (s. 21) a przeciw ostatni z wymienionych stanowi istotę pracy służb kuratorskich.

Aktualność poruszanej problematyki zawiera się także w padającym na stronach recenzowanego tekstu pytania: „Quo vadis, kuratelo?”, ponieważ możemy współcześnie mówić o dylematach związanych z jej wymiarem ontologicznym, aksjologicznym, empirycznym i metodycznym, nadającymi jej odpowiednio sens: istoty i przedmiotu, uwzględnianych celów i wartości, poznawania i rozumienia rzeczywistości pracy kuratorskiej oraz tego, co stanowi warsztat pracy kuratora sądowego a sprowadza się do konkretnych metod pracy z podopiecznymi.

Pierwszy rozdział recenzowanej książki to esencjonalny zbiór treści na temat kurateli sądowej. Autorki opisały cele działalności i zadania kuratorów oraz scharakteryzowały przepisy regulujące ich pracę. Dodatkowo zaprezentowały historię i dane statystyczne na temat współczesnej kurateli sądowej w Polsce dzięki którym można bliżej poznać skalę i zakres realizowanych działań. Rozdział kończy się analizą funkcjonowania służb probacyjnych w wybranych krajach europejskich (Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Belgia Czechy, kraje skandynawskie). W tym kontekście scharakteryzowano dodatkowo akty prawne odnoszące się bezpośrednio do zawodu ale także dokumenty pokrewne, w tym rekomendacje Rady Europy. To niewątpliwym atutem pracy, jako że pozwala na szerszą perspektywę spojrzenia na służbę kuratorską. Dodatkowo umożliwia poznanie jej inklinacji europejskich oraz lokalnych, krajowych dookreśleń, a w efekcie także specyfikę zadań formalnoprawnych związanych z wykonywaniem zawodu. Autorki przybliżyły także rozumienie podstawowych pojęć anglojęzycznych związanych z kuratelą (*probation agency, probation*) w tym metodyki pracy (*supervision* czy *assistance*).

Rozdział II pracy autorki poświęciły metodologii badań. Po dokonaniu operacjonalizacji podstawowych terminów i zagadnień określiły cele badań, oraz ich organizację. Przyjęte założenia lokują projekt badawczy w rozumiejącym kontekście, ponieważ zwracają uwagę na poznanie przyczyn wyboru zawodu, pożądanych cech, chęć poznać jak kuratorzy oddzielają życie zawodowe od sfery prywatnej. Podstawą gromadzenia materiału badawczego były dla autorek ankiety wypełniane przez kuratorów w trybie zdalnym oraz wywiady z tymi przedstawicielami

zawodu, którzy podczas badań kwestionariuszowych zostali wskazani przez respondentów jako ikony kurateli sądowej w Polsce. To ciekawy zabieg wpisujący się w znakomicie w ideę recenzowanej pracy. Dodatkowo opisano kryteria etyczne przeprowadzonych badań a także dokonano charakterystyki respondentów ze względu na płeć, wiek, stan cywilny, potomstwo, wykształcenie, staż pracy, stopień służbowy i rodzaj wykonywanych orzeczeń. Rozdział kończy się krótką charakterystyką administracyjnego podziału terytorium na okręgi sądowe co przede wszystkim obrazuje organizację badań.

W kolejnym rozdziale autorki prezentują oraz omawiają wyniki przeprowadzonych badań. Dokonano w nim udanej kompilacji analiz ilościowych oraz jakościowych. Przeanalizowano rozumienie przez badanych kluczowych dla służby kuratorskiej pojęć. Konsekwentnie zaimplementowano dychotomiczną perspektywę percepcji zawodu kuratora. Dodatkowo przeanalizowano zarówno wymiar retrospekcyjny (doświadczenie, wcześniejsze zatrudnienie, wybór profesji) oraz obecną percepcję aktywności zawodowej (cele, samodzielność i autonomia, środowiskowy charakter wykonywanej pracy). Szczególnie ciekawe poznawczo są rozdziały poświęcone problemom i trudnościom z jakimi kuratorzy borykają się podczas wykonywania zadań służbowych, przyczynom niezadowolenia z wykonywanego zawodu a także rodzajom wsparcia otrzymywanego podczas realizacji zadań. To rzetelnie osadzona w literaturze przedmiotu analiza problemów i ambiwalencji doświadczanych przez te osoby, dokonana ze szczególnym znanstwem i wyczuwaniem problemu. Co istotne, to zagadnienie analizowane jest wielotorowo gdyż (jak zauważają Autorki) „Prospołeczne umiejętności kuratorów ujawniają się więc nie tylko w pracy z podopiecznymi, lecz także podczas wykonywania zadań z siedzibie zespołu kuratorskiego w gronie współpracowników” (s. 116).

Na szczególną uwagę zasługuje kolejny czwarty rozdział, zatytułowany „Wspinali kuratorzy o których warto pamiętać” Co prawda wątpliwości może budzić etyczna strona realizacji badań (anonimowość, poufność) jednak operacjonalizacja założeń badawczych, sposób wyboru osób do badań oraz dokonane analizy nie budzą poważnych zastrzeżeń. Dzięki temu zabiegowi autorkom udało się dokonać udanej fuzji analizy danych ilościowych (dane z ankiety) i jakościowych (wywiady).

Rozdział piąty to podsumowanie pracy przygotowane w formie komentarza na bazie literatury oraz wywiadu z prof. Markiem Konopczyńskim, pedagogiem, twórcą „Twórczej resocjalizacji”, wieloletnim członkiem Rady Głównej do praw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym, od wielu lat wspierającego działania kuratorów.

W recenzowanej pracy umiejętnie połączono kilka elementów: oscylowania między wymogami formalnymi a rozumiejącym oglądem podopiecznych oraz ich problemów, dane ilościowe i jakościowe treści z wywiadów, swoistą dyskusję autorki nad własnymi badaniami, literaturą i głos autorytetu naukowego, praktyka i wieloletniego mentora kuratorów. To publikacja ze wszech miar wartościowa, ciekawa i (co szczególnie ważne) oparta na wiedzy praktycznej i doświadczeniu

autorek, które w znanym sobie środowisku, umiejętnie odczytując jego specyfikę i bolączki przeprowadziły badania odpowiadając sobie na postawione pytania i weryfikując własny pogląd na sytuację z poglądem koleżanek i kolegów ze służby kuratorskiej. Nie będzie przesadą stwierdzenie że publikacja ta łączy w sobie tak ważne obszary jak teoria i praktyka w najlepszym tego słowa znaczeniu, przez co jest lekturą godną polecenia nie tylko młodym i doświadczonym adeptom służby kuratorskiej, osobom do niej aspirującym, ale także przedstawicielom instytucji na co dzień współpracującymi z kuratorami w ramach ich codziennych obowiązków: pracownikom sądów, Policji, pracownikom socjalnym, pedagogom, czy psychologom. Dzięki ich wspólnym działaniom możliwe będzie nie tylko upowszechnianie ale także zakorzenienie w coraz większym stopniu modelu pracy bazującego na skutecznej mediacji czy pozaizolacyjnych formach oddziaływań wobec osób popadających w konflikt z prawem. To bezsprzecznie praca przybliżająca szerokiej rzeszy odbiorców: pracownikom sądów, Policji, pracownikom socjalnym, pedagogom, psychologom czy osobom podejmującym oddziaływania resocjalizacyjne meandry współczesnej służby kuratorskiej.